

WZORY HAFTU KASZUBSKIEGO

SZKOŁA BOROWIACKA

Wzory Honoraty Bloch

ZRZESZENIE KASZUBSKO-POMORSKIE
CHOJNICE 1980

ZRZESZENIE KASZUBSKO-POMORSKIE
ODDZIAŁ MIEJSKI W CHOJNICACH
PROWADZI SPRZEDAŻ WYDAWNICTW REGIONALNYCH
DO NABYCIA M. IN.:

Hieronim Jarosz Derdowski
O PANU CZORLIŃSCIM CO DO PUCKA
PO SECE JACHOŁ

Aleksander Majkowski
ZECE I PRZIGODE REMUSA

Jan Karnowski
WIERSE PIERWOTNE

Franciszek Sędzicki
BASNIE KASZUBSKIE

Józef Ceynowa
SKARB I MOC
(bajki puckie)

Arkadiusz Bor
WIELE SERCU BLISKIE
(wiersze)

Franciszek Pabich
PAPIERNIE NAD ZATOKĄ GDAŃSKĄ

Barbara Rezmer
JAK HAFTOWAĆ PO KASZUBSKU

Kazimierz Ostrowski
Z KASZUBSKIEJ GLEBY
(o Janie Karnowskim)

Kazimierz Ostrowski
PIEŚNIARZ Z ZIEMI JEZIOR
(o Wincentym Rogali z Wiela)

FILIGRANY PAPIERNI KASZUBSKICH
(albumik ze zbiorów F. Pabicha)

CHARZYKOWY
(teczka linorytów Jana Duraja)

BAZUNY
(biuletyn oddziału chojnickiego ZK-P)

oraz

inne publikacje Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego.

Zainteresowanie haftem kaszubskim stale rośnie. Można w tym widzieć przejaw mody, nakazującej przyozdabiać odzież haftami, a mieszkania także innymi przedmiotami rękodzieła artystycznego, ale można też dopatrzeć się głębszego i trwalszego uznania dla sztuki ludowej. Popularyzacja haftu kaszubskiego odbywa się przy wydatnym udziale Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, m.in. za pomocą teczek wzorów haftu, które chętnie nabywane są przez mieszkańców wszystkich regionów naszego kraju, jak i turystów zagranicznych. Wzorniki te dla bardzo znacznej części odbiorców są zarazem zachętą do samodzielnych prób w sztuce hafciarstwa.

Nakłada to na wydawcę obowiązek ukazania całej różnorodności i bogactwa tej dziedziny sztuki o tak starej i pięknej na Kaszubach tradycji. Ukazały się dotychczas teczki kaszubskich szkół (ośrodków): żukowskiej, puckiej, wejherowskiej i wdziedzkiej oraz haftów czepcowych. Niniejszateczka stanowi dopełnienie — zawiera wzory haftu kaszubskiego, który w swej szczególnej kolorystycznej odmianie rozprzestrzenił się w Tucholi i okolicy tego miasta.

Tuchola nie leży w granicach regionu Kaszub, jest natomiast stolicą sąsiedniego i pokrewnego pod względem etnograficznym regionu Borów Tucholskich. Dlaczego zatem nazywamy tę odmianę haftu mimo wszystko kaszubskim, a nie borowiackim? Przede wszystkim ze względu na jego genezę — wywodzi się całkowicie z haftu kaszubskiego, a wszystkie jego elementy są w rysunku identyczne z haftami szkoły wdziedzkiej, różni się zaś od nich kolorami. Po drugie jednak ze względów historycznych, gdyż ludowy haft borowiacki, choć nie tak rozpowszechniony jak kaszubski, istniał ongiś i cechował się swoistymi formami. Zastosowanie do haftów obecnie wykonywanych w okolicy Tucholi nazwy „borowiacki” niewątpliwie nasunęłoby mylne przypuszczenia, iż jest to kontynuacja tradycyjnego hafciarstwa tego regionu. W pełni uzasadniona zatem jest nazwa: haft kaszubski — szkoła borowiacka. Popularność zaś haftów tej szkoły jest jeszcze jednym świadectwem siły oddziaływania ludowej sztuki kaszubskiej i przenikania jej poza granice etnograficzne.

Hafty szkoły borowiackiej, dla ścisłości trzeba to wyjaśnić, występują w dwóch wersjach, lansowanych przez dwie doświadczone mistrzynie i instruktorki — Helenę Grabkowską i Honoratę Bloch. Pierwsza z nich, p. Grabkowska prowadzi zespół hafciarski pod nazwą „Klub miłośników złotych i bursztynowych barw”, którym opiekuje się Oddział WSS „Społem”. W odmianie popularyzowanej przez założycielkę klubu występują m.in. kolory brązowy i oliwkowy, a dobór i łączenie motywów zdobniczych nie jest ograniczone stałymi regułami.

W odróżnieniu od tego odmiana propagowana przez Honoratę Bloch charakteryzuje się bardziej ujednoliconą i scharmonizowaną gamą kolorów: są to odcienie barw żółtych, pomarańczowych i ciemnobłękitnych. Najczęściej stosowane motywy to rozeta, serce, tulipan, słonecznik, pąk i chaber. Haft ten ponadto wyróżnia się płynnymi liniami rysunku, dzięki czemu sprawia wrażenie miękkości i lekkości. Konsekwencja w stosowaniu tych zasad przyczyniła się do stworzenia wyrazistego stylu, o wysokich wartościach estetycznych. Dlatego proponujemy w niniejszej teczce wzory tej właśnie odmiany haftów kaszubskich — szkoły borowiackiej. Jako najbardziej reprezentatywne, „czyste” w swym wyrazie, uznać trzeba bez wątpienia wzory skomponowane przez Honoratę Bloch, prekursorkę tej szkoły, toteż wyboru dokonaliśmy wyłącznie z jej dorobku artystycznego.

Honorata Bloch zetknęła się z wielobarwnym haftem kaszubskim już w okresie międzywojennym, jako uczennica na wileńszczyźnie, ale zainteresowała bliżej dopiero po wojnie, będąc już mieszkanką Tucholi. W 1964 roku założyła zespół hafciarski przy ówczesnym Powiatowym Domu Kultury i prowadzi go do dzisiejszego dnia. Ukończyła kurs dla instruktorek, prowadzony przez specjalistów etnografów, a następnie sama zorganizowała cały szereg kursów w kilkunastu wsiach Borów Tucholskich. Haft złoty zaczęła wprowadzać po zapoznaniu się z pracami Leonarda Brzezińskiego z Wielą i za jego poradą. W prowadzonym przez Honoratę Bloch zespole nie brak hafciarek o wysokich ambicjach i uzdolnieniach. Najwybitniejsze osiągnięcia artystyczne ma jednak Maria Kopec z Kęsowa, również prowadząca działalność instruktorską, której hafty wzbudzają powszechny podziw.

Teczka niniejsza zawiera wzory, które uwypuklają wszystkie charakterystyczne cechy tej szkoły. Zastosowanie wzorów z poszczególnych plansz jest następujące:

Na okładce wzór na bluzkę, względnie małą serwetkę;

1 — wzór na zakładkę lub szlachek (mały) na bluzkę damską;

2 — wzór narożnikowy na serwety i obrusy;

3 — wzór na okrągłe serwetki;

4 — wzór narożnikowy na małe serwetki i serwetka okrągła;

5 — mała serwetka kwadratowa i $\frac{1}{8}$ serwety okrągłej;

6 — dwa wzory na bluzki oraz dwie propozycje ząbków na wykończenie bluzek;

7 — wzór na szal lub bieżnik;

8 — wzór na chustę ($\frac{1}{2}$), przerywaną linią zaznaczono miejsce połączenia;

9 — wzór na bieżnik i szlak również na bieżnik, lub wzór na bluzkę;

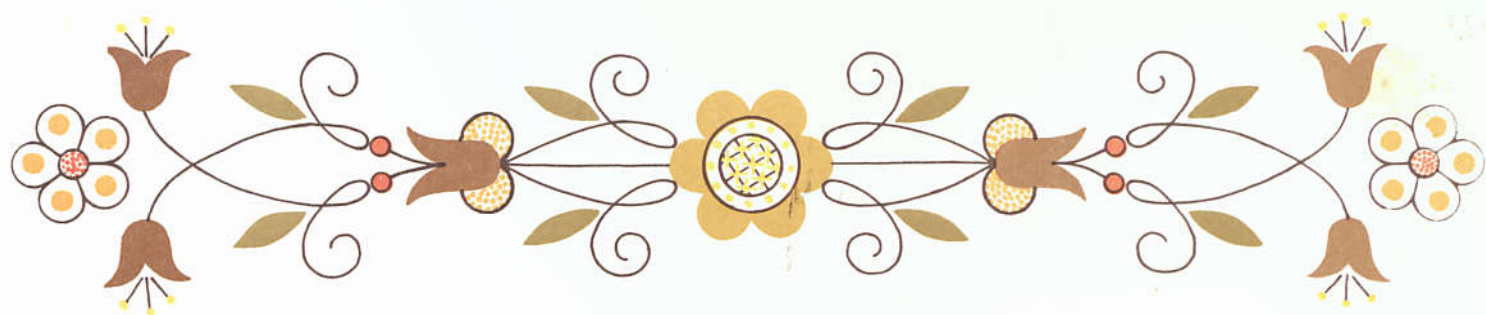
10 — $\frac{1}{4}$ dużego prostokątnego obrusa (linia przerywana jest miejscem połączenia).

W tej odmianie haftu wisienki powinny być w zasadzie nieobwodzone, jednakże początkujące hafciarki mogą obwodzić ze względu na estetykę haftu. Środki wypełnia się perelkami (węzłkami, piegami), natomiast wszystkie podłużne środki kwiatów wypełnia się siatką (cegielkami). Podstawowym ściegiem jest angielski, zwany również płaskim. Łodygi kwiatów, „wąsy” i ewentualne obwódki innych motywów wykonuje się ściegiem wodnym, a siatki — ściegiem „Janina”. Najlepszy pogląd na technikę daje zapoznanie się z jakimś gotowym już haftem. Następnie, po dobraniu odpowiednich kolorów według wzorów na planszach, należy przy haftowaniu zwracać uwagę na sposób wykonania, aby haft na lewej stronie płótna wyglądał prawie identycznie jak na prawej, nie płatał się w supelkach. Przy praniu gotowego haftu nie używa się krochmalu, a prasować należy na wilgotno, przez szmatkę, po lewej stronie. Brzegi haftów kaszubskich wykańcza się najczęściej mereżką z zakładem zależnym od wielkości serwety, o szerokości od 1,5 do 4 cm. Serwetki czy bieżniki można również wykańczać ściegiem angielskim („płaskim”) lub frędzlami, stosowanymi też przy poduszkach i makatach, lecz są one mniej praktyczne w praniu. Hafciarki tucholskie chętnie wykańczają swoje serwety z szarego płótna szydełkową koronką z grubej, również lnianej nici. Hafty złote bardzo pięknie prezentują się na szarym płótnie, ale w przypadku użycia płótna białego nie tracą uroku. Szale i chusty wykonywać można na suknie białym lub czarnym; są nadzwyczaj efektowne.

A oto ludowa technika przenoszenia wzorów na płótno. Kontury wzorów należy przerysować z plansz tej teczki zwykłym ołówkiem na pergamin, a następnie dość gęsto ponakłuwać linie igłą. Pergamin rozkłada się na materiale i mocuje go szpilkami, aby się nie przesunął. Następnie tamponem z flaneli, umocowanym w nafcie i potartym o granatową lub czarną kalkę maszynową, lekko naciskając przesuwamy się po wzorze. Kalka przenika wówczas przez nakłute dziurki i kropki trwale zaznaczają się na płótnie. Podziurkowany pergamin można użyć kilkakrotnie.

Wszystkim nabywcom naszej teczki wzorów kaszubskich szkoły borowiackiej życzymy wiele zadowolenia z własnoręcznie wykonanych złotych haftów.

ZRZESZENIE KASZUBSKO-POMORSKIE
Oddział Miejski w Chojnicach

Teczka zawiera 10 numerowanych barwnych plansz, które według wzorów
Honoraty Bloch wykonała Małgorzata Marczak-Rezmer.

Tekst: Kazimierz Ostrowski.

Wydawca: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Oddział Miejski w Chojnicach
Druk: Zakłady Graficzne w Toruniu

Wydanie I. Nakład: 20 000 egz. Nr zam. 1808. — B-4. Cena zł 100,—
Copyright by Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie
Chojnice 1980